

УДК 336.71

*Н.Г. Слав'янська, канд. екон. наук, доц.,
Національний банк України, м. Київ*

НЕСИСТЕМНІ БАНКИ В УКРАЇНІ: ЩО ЇХ ОЧІКУЄ?

У статті досліджуються проблеми розвитку несистемних банків в Україні, підходи щодо їх рекапіталізації та реструктуризації.

Ключові слова: несистемні банки, рекапіталізація, реструктуризація, санційний банк.

Постановка проблеми. Ситуація в банківській системі України все ще складна: спостерігається низька кредитна активність банків, дедалі зростає сума збитків і кількість збиткових банків. За оцінкою аналітиків, Україна знаходиться в групі банківських систем з поганими активами, з їх відсотковою кількістю 35-50 % [3].

Тому все частіше лунають думки, що банківська система буде складатися з великих і середніх фінансових установ, а малі банки якщо і залишаться на ринку, то їх буде небагато. Аналітики вважають, що у 2010 році на українському ринку кількість банків скоротиться приблизно на 20-30 % (36-54), насамперед за рахунок поглинання дрібних банків великими гравцями ринку або ж завдяки консолідації щодо рівних гравців [2].

Однак у серпні 2009 року Прем'єр-міністр України заявляла про намір рекапіталізувати 13 малих банків [4]. Адже не всі малі банки – це погані банки, необов'язково їх ліквідувати всі підряд, хоча консолідація банківського сектора необхідна.

У зв'язку з цим актуальним стає дослідження проблем розвитку несистемних вітчизняних банків і визначення шляхів їх вирішення.

Мета статті – визначити можливі варіанти вирішення проблем з недокапіталізованими і нежиттєздатними несистемними банками.

Виклад основного матеріалу. В Україні в квітні 2009 року розроблено стратегію роботи з системними банками, відповідно до якої усі вкладники (як фізичні, так і юридичні особи) цих банків мають бути захищені. У системних проблемних банках держава досягатиме цієї мети шляхом рекапіталізації банків. Однак зазначена стратегія не включила в себе стратегію вирішення проблем несистемних проблемних банків.

За даними НБУ, на 1 вересня 2009 року в Україні діють 184 банки, більша частина з яких (122) належать до дрібних – 4 група за класифікацією НБУ, ще 24 вважаються середніми (3 група). Серед цих банків –

157 несистемних (14 входять у 2-гу групу і 143 – в 3-тю та 4-ту групи), які представляють відповідно 11 і 15 % активів банківської системи (середній розмір банку становить 0,9 % від активів банківської системи у 2-й групі та 0,1 % – у 3-й і 4-й групах). Слід зазначити, що банки 3-ї та 4-ї груп являють собою змішану групу. Більшість з них є дуже малими і обслуговують вузькі ринки.

В. Руденко та К. Дружерученко [2] невеликі та середні банки умовно розділили на кілька груп. Перша – кептивні, або кишенькові банки заможних приватних осіб. Такі банки були створені для обслуговування конкретних бізнес-груп, наприклад, Кредит-Дніпро, Мегабанк, Акцент-Банк.

Інша група дрібних банків – нішеві фінустанови, що спеціалізуються на одному-двох видах банківських послуг. Наприклад, ІпоБанк та Міжнародний Іпотечний Банк до кризи в основному займалися іпотечним кредитуванням, Банк “Русский Стандарт” і Банк Ренесанс Капітал – без заставних споживчими позиками, банк “Аркада” активно кредитував забудовників і покупців нерухомості.

До регіональних банків належать Полтава-Банк, одеські “Морський Транспортний Банк” і Одеса-Банк, донецький банк “Фамільний”, харківський банк “Базис”. Деякі банки мають відділення у столиці та великих містах України, однак основний їх бізнес зосереджений в одному з регіонів.

Ще одна неформальна група малих банків – фінустанови, які створені з метою продажу або вже належать іноземним фінансовим групам. Підтримкою материнських структур заручилися Індустріально-експорний банк (група Credit Agricole), МТБ (Marfin Popular Bank), БТА Банк (казахстанський Туран-Алем), БМ Банк (Банк Москви), Фольксбанк (австрійський Volksbank International AG), Піреус Банк (грецький Piraeus Bank) тощо (Проблеми зростання).

Слід зазначити, що деякі з цих банків надають підтримку економічній діяльності, включаючи діяльність клієнтів малого та середнього бізнесу, тоді як інші проводять, на мою думку, винятково інсайдерські операції, що мають незначну додану вартість для реального сектора економіки.

Для здійснення рекапіталізації та реструктуризації банківської системи Національним банком України разом з представниками аудиторських фірм, Міжнародного валютного фонду та Світового банку, фахівців Кабінету Міністрів України здійснено діагностичне обстеження банків, що дало можливість визначити життєздатні і нежиттєздатні банки. У результаті цих обстежень було висунуто вимогу рекапіталізувати

усі ці банки до мінімального нормативу достатності капіталу на рівні 8 % до 1 травня 2009 року і на рівні 10 % до 1 грудня 2009 року. У більшості банків був дефіцит капіталу, який власники цих банків зобов'язалися покрити.

Які можливі варіанти вирішення проблем з недокапіталізованими і нежиттєздатними несистемними банками? Оскільки несистемні проблемні банки мають обмежений доступ до державних ресурсів для поповнення свого капіталу, то вони мусять мобілізувати новий капітал за допомогою існуючих або нових інвесторів, зменшити свої неліквідні активи для дотримання вимог нормативів достатності капіталу або пройти реструктуризацію шляхом злиття, приєднання, поділу, ліквідації тощо [4].

Усі банки, перед якими регулятор поставив вимогу щодо збільшення свого капіталу, повинні чітко дотримуватися строків і визначених планів рекапіталізації, оскільки невиконання планів може призвести до застосування санкцій, включаючи призначення тимчасового адміністратора. Від тимчасових адміністраторів слід очікувати, що вони будуть здійснювати операційну і фінансову реструктуризацію несистемних проблемних банків і запропонують варіанти реструктуризації.

Як уже зазначалося, традиційним методом реструктуризації збанкрутілих банків в Україні є закриття, ліквідація і виплата депозитів застрахованим вкладникам. Але сьогодні все частіше йдеться про надання регулятору повноважень проводити операції з продажу активів і передавання зобов'язань стосовно активів і пасивів несистемних проблемних банків. Це могли б робити тимчасові адміністратори до закриття банку (операції з відчуження активів та/або зобов'язань відкритого банку) або після закриття та ліквідації банку (операції з відчуження активів та/або зобов'язань закритого банку) під керівництвом підрозділу з антикризового управління Національного банку України. З цією метою Кабінет Міністрів України за поданням Національного банку України, узгодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності, має право створювати санаційний банк, який не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [4].

Банк набуває статусу санаційного з моменту видачі йому Національним банком України спеціальної ліценції, в межах якої він має право здійснювати операції.

У будь-якому випадку метою реструктуризації має бути максимальне збільшення ліквідаційної вартості та мінімізація затрат для держави. Це сприятиме виконанню зобов'язань держави щодо захисту

прав застрахованих вкладників і, як наслідок, підтримці стабільності банківської системи шляхом збереження довіри вкладників.

Слід наголосити, що найбільш складним питанням при проведенні реструктуризації банків є оцінка активів. Це стосується усіх країн, і проблема полягає в тому, як встановити вартість позики, коли позичальник не повністю або зовсім не виконує свої кредитні зобов'язання, документація щодо позики та застави є неповною тощо. Коли банк стає банкрутом, вартість позик різко змінюється, оскільки боржники змінюють свою поведінку, а керівники банку можуть припинити співпрацювати і тим самим нівелювати зусилля з реструктуризації. Зважаючи на це, початковий період роботи тимчасового адміністратора можна було б використати для збирання додаткової інформації про проблемні активи і заставне майно, включаючи поточну фінансову інформацію про позичальників та оновлені оцінки заставного майна, що дало б можливість краще провести оцінку активів.

Як свідчить зарубіжний досвід, для проведення оцінки проблемних активів слід розробити методики, виходячи з єдиних припущень і форматів та використовуючи критерії поточної вартості, дисконтованої у часі; використовувати відповідний аналіз, включаючи витрати на стягнення боргів і вартість інших факторів ризику. Крім того, процедури оцінки повинні бути прозорими і допомагати у визначенні ціни на активи, які не мають ринкової вартості. Особливо це актуально в умовах, коли деякі ціни встановлюються під час переговорів.

Під час реорганізації несистемних банків особлива увага повинна бути приділена забезпеченню відшкодування як для застрахованих вкладників – фізичних осіб, так і незастрахованих. Відповідно до чинного законодавства виплата вкладникам, які мають на це право (на сьогодні – до 150 000 грн.), здійснюється, коли банк закривається і ліквідується. За станом на кінець 2008 року загальна сума застрахованих депозитів усіх несистемних банків становила 26,1 млрд. грн., у тому числі 19,1 млрд. грн. в усіх банках 3-ї та 4-ї груп, за винятком банку “Київ”. Незастраховані вкладники заздалегідь матимуть втрати за своїми депозитами, оскільки на кінець 2008 року у несистемних банках знаходилися незастраховані депозити у сумі 86,4 млрд. грн., з яких 63,4 млрд. грн. – у банках 3-ї та 4-ї груп; з цієї суми на юридичних осіб припадало 63,4 млрд. грн., а на фізичних осіб – 23 млрд. грн.

Слід зазначити, що страхування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) вже покриває 99,6 % від усієї кількості вкладників – фізичних осіб і 61 % загальної вартості таких депозитів. При необхідності додаткових коштів ФГВФО може запозичити їх у Національного

банку України, що передбачено в антикризовому законі. Однак при умові масового банкрутства несистемних банків може виникнути проблема ліквідності ФГВФО [1].

На нашу думку, залишається відкритим також питання щодо відшкодування депозитів юридичних осіб.

Отже, назріла потреба чітко визначити, яким чином слід забезпечувати захист вкладників несистемних банків. Якщо забезпечити захист тільки для застрахованих вкладників, а інші зазнають збитків, то може виникнути ситуація осені 2008 року, коли масово достроково знімали депозити.

Висновки. З метою упорядкування дії стосовно несистемних проблемних банків необхідно визначити чіткі критерії відбору проблемних банків, які підлягатимуть реструктуризації; внести необхідні законодавчі зміни щодо можливості реструктуризації нежиттєздатних банків, власники яких не дотримуються вимог щодо збільшення капіталу; спростити процедуру реорганізації банку за рішенням його власників без затвердження програми фінансового оздоровлення.

Для підвищення ефективності будь-якої реструктуризації банків необхідно розробити зрозумілі методи оцінки проблемних активів.

Ключовим питанням реструктуризації несистемних банків України є ставлення до вкладників і вироблення єдиної політики щодо відшкодування усіх депозитів як фізичних, так і юридичних осіб.

Список літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків [Електронний ресурс] : Закон України від 24.07.2009 № 1617-VI. – Режим доступу : www.liga.kiev.ua.
2. Руденко, В. Проблеми зростання [Текст] / В. Руденко, К. Дружерученко // Український діловий тижневик "Контракти". – 2009. – № 9.
3. Устинко, О. Рекапіталізувати потрібно слабкі, але системні банки [Електронний ресурс] / О. Устинко. – Режим доступу : www.intermedia.org.ua/news/info/75948.
4. www.banknews.com.ua/5225.html [Електронний ресурс].
5. www.fg.org.ua [Електронний ресурс].

Summary

In this article the problems of development of non-systemic banks in Ukraine are explored as well as approaches to their recapitalization and restructuring.

Отримано 22.01.2010